

Normuitleg grondslag 'gerechtvaardigd belang'

Inleiding

Een verwerking van persoonsgegevens is altijd een inmenging op het fundamentele recht op bescherming van persoonsgegevens. Daardoor is iedere verwerking in beginsel onrechtmatig. Maar de verwerking van persoonsgegevens is in veel gevallen noodzakelijk. Daarom biedt de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) een juridische basis om tóch persoonsgegevens te mogen verwerken. Deze basis bestaat uit zes grondslagen.

Kan een verwerkingsverantwoordelijke zich baseren op minimaal een van deze zes grondslagen? Dan is de verwerking toch rechtmatig (als het om 'gewone' persoonsgegevens gaat, dus geen bijzondere of strafrechtelijke persoonsgegevens – daarvoor gelden extra strenge regels).

Afweging door wetgever

Onvrijwillige beperkingen van of inmengingen op het fundamentele recht op bescherming van persoonsgegevens moeten wettelijk worden geregeld. Daar moet het recht in voorzien. In wetgeving die voldoende duidelijk en nauwkeurig is en waarvan de toepassing voldoende voorspelbaar is. Maar ook voor dit fundamentele recht geldt dat het nooit absoluut is. In voorkomende gevallen moet het steeds worden afgewogen tegen andere grondrechten en de (grond)rechten van derden.

Vaak zal dat gebeuren in algemene en specifieke wetgeving. Wetgeving die als het ware rechtstreeks verwerkingen mogelijk en noodzakelijk maakt. En waarin de wetgever zelf algemene belangen en (grond)rechten (van derden) afweegt tegen het grondrecht op bescherming van persoonsgegevens. Deze botsing van belangen – waarbij de wetgever vindt dat beide belangen wettelijke bescherming verdienen – heeft de wetgever dan voorzien, gewogen en daarin keuzes gemaakt.

Afweging door verwerkingsverantwoordelijke

Er kunnen zich daarnaast concrete situaties voordoen waarin een verwerkingsverantwoordelijke persoonsgegevens wil verwerken, maar zich niet kan baseren op de grondslagen a t/m e uit artikel 6, eerste lid, van de AVG. Dus: de betrokkene wil geen toestemming geven of toestemming vragen is niet logisch, er is geen sprake van een contract, er zijn geen vitale belangen van derden in het geding, de verwerkingsverantwoordelijke of een derde hoeft niet te voldoen aan een wettelijke verplichting en ook niet een taak van algemeen belang te vervullen of openbaar gezag uit te oefenen.

Situaties waarin de verwerkingsverantwoordelijke van mening is dat hij of een derde zich – net als de betrokkene – kan beroepen op belangen die door het recht eveneens gerespecteerd en beschermd worden. En waarin hij vindt dat het noodzakelijk is om persoonsgegevens te verwerken om die belangen adequaat te kunnen behartigen.

In deze situaties is er dus ook een botsing van rechtsbelangen, namelijk het grondrecht van de betrokkene tegen het (grond)recht van de verwerkingsverantwoordelijke of derde.

Toetsingskader

De AVG biedt ook voor dit soort situaties een ‘oplossing’, in de vorm van een concreet toetsingskader om deze rechtsbelangen tegen elkaar te wegen. Dit toetsingskader is af te leiden uit art. 6, eerste lid, onder f, van de AVG.

De grondslag van art. 6, eerste lid, onder f, van de AVG is immers:

"Noodzakelijk voor de behartiging van de gerechtvaardigde belangen van de verwerkingsverantwoordelijke of van een derde, behalve wanneer de belangen of de grondrechten en de fundamentele vrijheden van de betrokkene die tot bescherming van persoonsgegevens nopen, zwaarder wegen dan die belangen, met name wanneer de betrokkene een kind is."

Er worden – in de bewoordingen van het Hof van Justitie – drie cumulatieve voorwaarden gesteld waaraan moet zijn voldaan opdat een verwerking van persoonsgegevens rechtmatig is. In de eerste plaats: de behartiging van een gerechtvaardigd belang van de voor de verwerking verantwoordelijke of van een derde. In de tweede plaats: de noodzaak van de verwerking van de persoonsgegevens voor de behartiging van het gerechtvaardigde belang. En in de derde plaats: de voorwaarde dat de fundamentele rechten en vrijheden van de bij de gegevensbescherming betrokken persoon niet prevaleren.

Hierna gaan we nader in op deze drie voorwaarden en hoe deze in de praktijk uit te leggen.

1. Gerechtvaardigd

De eerste voorwaarde is dat de belangen van de verwerkingsverantwoordelijke of een derde kwalificeren als gerechtvaardigd. Dat houdt in dat die belangen in (algemene) wetgeving of elders in het recht zijn benoemd als een rechtsbelang. Een belang dat ook in rechte beschermd wordt, dat beschermingswaardig wordt geacht en dat in beginsel gerespecteerd moet worden en ‘afgedwongen’ kan worden.

De verwerkingsverantwoordelijke of derde moet zich dus op een (geschreven of ongeschreven) rechtsregel of rechtsbeginsel kunnen beroepen. Tegelijkertijd zegt die rechtsregel of dat rechtsbeginsel niets, of niet genoeg, over de verwerking van persoonsgegevens. Hierdoor is die rechtsregel of dat rechtsbeginsel voor de betrokkene niet (voldoende) duidelijk en nauwkeurig over de verwerking van persoonsgegevens. En/of de toepassing ervan is (onvoldoende) voorspelbaar. Dat heeft als gevolg dat verwerking op basis van de c- of e-grondslag niet mogelijk is.

Ondanks het ontbreken van die mogelijkheid om te kunnen verwerken op basis van de c- of e-grondslag, kan er bij de verwerkingsverantwoordelijke of derde dan dus toch sprake zijn van een *gerechtvaardigd* belang¹. Dat leidt dan tot een botsing van rechtsbelangen waarin (nog) niet is voorzien door algemene of specifieke wetgeving. Een (grond)recht van de verwerkingsverantwoordelijke of derde botst met het grondrecht van de betrokkene.

¹ DE: berechtigten Interessen, FR: intérêts légitimes, EN: legitimate interests

Voorbeelden van belangen die kwalificeren als gerechtvaardigd zijn het belang om:

- een veilig en gezond leven te hebben of eigendommen te beschermen in een dreigende ('real and hazardous', stelt de EDPB-guideline) situatie;
- de privésfeer te beschermen;
- inbreuken op een persoonlijkheids- of vermogensrecht tegen te gaan;
- te procederen en/of een rechtsvordering in te stellen, uit te oefenen of te onderbouwen;
- grensoverschrijdend gedrag in werkrelaties te onderzoeken en beëindigen;
- fraude, oplichting of ander onrechtmatig gedrag tegen te gaan;
- iemand aansprakelijk te stellen voor schade;
- bestaande klanten na een aankoop te informeren over soortgelijke, eigen producten of diensten;
- computersystemen goed te beveiligen en beschermen;
- zorgplichten na te komen voor werknemers en/of klanten;
- aan alle verplichtingen te voldoen die op een bedrijf of instelling rusten op basis van bijvoorbeeld het Burgerlijk Wetboek;
- zich te gedragen overeenkomstig hetgeen volgens ongeschreven recht in het maatschappelijk verkeer betaamt.

Deze belangen kunnen ook de belangen zijn van een derde.

Het belang zelf moet wel steeds echt, concreet en rechtstreeks zijn. En dus niet speculatief, toekomstig of afgeleid. Maar dat kan in beginsel ieder materieel of immaterieel belang zijn.

Wat *niet* als een gerechtvaardigd belang kwalificeert, is een algemeen belang van 'de samenleving' of iets dergelijks. Hierbij gaat het namelijk niet om een echt, concreet en rechtstreeks gerechtvaardigd belang van de verwerkingsverantwoordelijke of derde. Het is dan aan de wetgever om daarin te voorzien met concrete wetgeving.

Uitzonderingen daargelaten, zoals verwerkingen voor de vrijheid van meningsuiting, journalistieke activiteiten, kunstuitingen, wetenschappelijke of literaire activiteiten, etc. Deze grondrechten zijn immers als zodanig wel opgenomen in wetgeving of jurisprudentie en dienen daardoor een wettelijk vastgelegd algemeen belang.

Wat ook *niet* als een gerechtvaardigd belang kwalificeert, is bijvoorbeeld: het enkel dienen van zuiver commerciële belangen, winstmaximalisatie, het zonder gerechtvaardigd belang volgen van het gedrag van werknemers of het (koop)gedrag van (potentiële) klanten, etc.

Let op: overheidsinstellingen/bestuursorganen mogen zich bij het uitoefenen van hun wettelijke taken nooit beroepen op de grondslag van gerechtvaardigd belang.

2. Noodzakelijkheid

Kwalificeert het belang zich als gerechtvaardigd? Dan beoordeelt de verwerkingsverantwoordelijke of derde vervolgens of de verwerking van de persoonsgegevens in deze concrete situatie noodzakelijk is om dat belang te behartigen.

Daarbij toetst de verwerkingsverantwoordelijke of derde ook of aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit is voldaan. Dat houdt in: staat de inbreuk voor betrokkene in verhouding tot het doel van de gegevensverwerking? En is het doel niet op een andere manier te bereiken, die minder nadelig is voor de betrokkene?

3. Afweging belangen

Vervolgens vindt als derde, cumulatieve voorwaarde een afweging plaats tussen de belangen van de verwerkingsverantwoordelijke of derde enerzijds en de belangen van de betrokkene anderzijds. Bij die afweging betreft de verwerkingsverantwoordelijke of derde onder meer de volgende factoren:

- de gevolgen voor de betrokkene;
- de (aanvullende) waarborgen die de verwerkingsverantwoordelijke of derde heeft getroffen om ongewenste gevolgen voor de betrokkene te voorkomen of beperken;
- de ernst van de inmenging op het grondrecht van de betrokkene;
- of de betrokkene de verwerking min of meer kan verwachten, bijvoorbeeld als vervolg op een eerdere verwerking waarvoor diegene toestemming heeft gegeven of als vervolg op verwerkingen die noodzakelijk zijn om een contract uit te voeren.

Wordt aan de vorige twee voorwaarden voldaan...

- ... maar blijken de belangen van de betrokkene zwaarder te wegen? Dan blijft er sprake van een *onrechtmatige* verwerking.
- ... en wegen de belangen van de verwerkingsverantwoordelijke of derde zwaarder? Dan heeft de verwerkingsverantwoordelijke of derde een grondslag om persoonsgegevens te verwerken. En is de verwerking daardoor *rechtmatig*.

Let op: verwerkt de verwerkingsverantwoordelijke of derde persoonsgegevens op basis van de grondslag gerechtvaardigd belang, dan geeft dat hem wel extra verantwoordelijkheid om de belangen van betrokkenen in acht te nemen en de rechten van betrokkenen te garanderen. Zoals de verplichting om de betrokkene vooraf over die voorgenomen verwerking te informeren.